

**MUHAMMAD YUSUF SHE'RIYATIDAGI UMUMINSONIY VA MILLIY
QADRIYATLAR FALSAFASI: NOFILOLOG TALABALAR TAFAKKURINI
BOYITISH VOSITASI SIFATIDA**

Raximbayev Jo'rabek Sobirovich

Urganch RANCH texnologiya universiteti

"Pedagogika va aniq fanlar" kafedrası o'qituvchisi

raximbayevjorabek@96gmail.com

(+998) 97-737-07-96

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.22891772>

Annotatsiya: Mazkur tezisda Muhammad Yusuf she'riyatida aks etgan milliy va umuminsoniy qadriyatlarning falsafiy mazmuni hamda ularning nofilolog talabalar tafakkurini boyitishdagi tarbiyaviy-ma'rifiy imkoniyatlari tahlil etilgan. Tadqiqotda shoir ijodida Vatan, ona, ona tili, milliy o'zlik, ajdodlar merosi, oilaviy qadriyatlar, insonparvarlik, muhabbat, do'stlik, sadoqat va hayot falsafasi kabi tushunchalarning badiiy-falsafiy talqini yoritilgan. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'zaro uyg'unligi talabalarda vatanparvarlik, insonparvarlik, ma'naviy mas'uliyat, tanqidiy va falsafiy tafakkurni shakllantirish imkoniyatlari nuqtai nazaridan ochib berilgan. Shuningdek, Muhammad Yusuf ijodidan nofilologik yo'nalishlarda ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanishning amaliy usullari, jumladan, munozara, esse yozish, guruh loyihalari, "qadriyatlar xaritasi", adabiy kechalar va davra suhbatlaridan foydalanish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari Muhammad Yusuf she'riyatidan talabalarning ma'naviy-axloqiy va estetik dunyoqarashini rivojlantirish vositasi sifatida tizimli foydalanish muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Muhammad Yusuf, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, milliy o'zlik, vatanparvarlik, insonparvarlik, nofilolog talabalar, tafakkur, ma'naviy tarbiya, she'riyat, falsafiy tafakkur.

Аннотация: В данной тезисной работе анализируется философское содержание национальных и общечеловеческих ценностей, отражённых в поэзии Мухаммада Юсуфа, а также их воспитательно-просветительский потенциал в развитии мышления студентов нефилологических направлений. В исследовании раскрывается художественно-философская интерпретация таких понятий, как Родина, мать, родной язык, национальная идентичность, наследие предков, семейные ценности, гуманизм, любовь, дружба, верность и философия жизни. Взаимосвязь национальных и общечеловеческих ценностей рассматривается с точки зрения возможностей формирования у студентов патриотизма, гуманизма, нравственной ответственности, критического и философского мышления. Кроме того, представлены практические методы использования творчества Мухаммада Юсуфа в образовательном и воспитательном процессе студентов нефилологических направлений, включая дискуссии, написание эссе, групповые проекты, метод «карты ценностей», литературные вечера и круглые столы. Результаты исследования показывают важность систематического использования поэзии Мухаммада Юсуфа как средства развития духовно-нравственного и эстетического мировоззрения студентов.

Ключевые слова: Мухаммад Юсуф, национальные ценности, общечеловеческие ценности, национальная идентичность, патриотизм, гуманизм, студенты нефилологических направлений, мышление, духовное воспитание, поэзия, философское мышление.

Abstract: This thesis analyzes the philosophical content of national and universal human values reflected in the poetry of Muhammad Yusuf and examines their educational and cultural potential for enriching the thinking of students in non-philological fields. The study explores the artistic and philosophical interpretation of such concepts as homeland, mother, native language, national identity, ancestral heritage, family values, humanism, love, friendship, loyalty, and the philosophy of

life in the poet's works. The interrelationship between national and universal human values is examined in terms of their potential to foster patriotism, humanism, moral responsibility, critical thinking, and philosophical reflection among students. The study also presents practical approaches to using Muhammad Yusuf's literary works in the educational and upbringing process of non-philological students, including discussions, essay writing, group projects, the "values map" method, literary evenings, and round-table discussions. The findings demonstrate the importance of systematic use of Muhammad Yusuf's poetry as a means of developing students' spiritual, moral, and aesthetic worldview.

Keywords: Muhammad Yusuf, national values, universal human values, national identity, patriotism, humanism, non-philological students, thinking, spiritual education, poetry, philosophical thinking.

Har bir xalqning ma'naviy taraqqiyoti uning milliy va umuminsoniy qadriyatlarni qanchalik chuqur anglashi va yosh avlodga singdira olishi bilan belgilanadi. O'zbek she'riyatining XX asr ikkinchi yarmi va XXI asr boshidagi eng yorqin namoyandalaridan biri Muhammad Yusuf ijodi mana shu ikki qadriyatlar tizimini — millatga xos bo'lgan o'ziga xoslikni va butun insoniyatga umumiy bo'lgan tuyg'ularni — ajoyib uyg'unlikda badiiy ifoda etganligi bilan alohida ahamiyatga ega.

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan nofilolog talabalar — bo'lajak muhandislar, shifokorlar, iqtisodchilar, agrar soha mutaxassislari — ham o'z sohasi bo'yicha bilim olish bilan bir qatorda, ma'naviy jihatdan yetuk, milliy g'urur va umuminsoniy qadriyatlarni anglagan shaxs sifatida shakllanishlari zarur. Shu nuqtai nazardan, Muhammad Yusuf she'riyatidagi falsafiy-g'oyaviy qatlamni ochib berish va uni nofilolog talabalar tafakkurini boyitish vositasi sifatida ilmiy-nazariy jihatdan asoslash mazkur tezisning dolzarbligini belgilaydi.

Tezisning maqsadi — Muhammad Yusuf lirikasidagi milliy va umuminsoniy qadriyatlar falsafasini yoritish hamda ushbu qadriyatlarning nofilolog talabalar

dunyoqarashini kengaytirishdagi tarbiyaviy-ma'rifiy imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning ilmiy-nazariy ahamiyati shundaki, unda badiiy asar mazmunidagi falsafiy qatlamlarni ochib berishning yangi bir yo'nalishi — milliylik va umuminsoniylik dialektikasi nuqtai nazaridan tahlil qilish tajribasi taklif etiladi. Amaliy ahamiyati esa olingan xulosalarning oliy ta'lim muassasalarida, xususan, nofilologik yo'nalishlarda o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil etishda bevosita qo'llanilishi mumkinligidadir.

Muhammad Yusuf ijodida milliy qadriyatlar falsafasi

Muhammad Yusuf she'riyatining tub negizini Vatan, ona yurt, ona tuproq, ona tili kabi milliy qadriyatlar tashkil etadi. Shoir ijodida Vatan tushunchasi mavhum, deklarativ tarzda emas, balki har bir insonning kindik qoni to'kilgan qishlog'i, ko'cha-kuyi, xonadoni orqali, ya'ni kichik Vatan tuyg'usi orqali ochib beriladi. Bu yondashuv Vatan mavzusini quruq va'zxonlikdan xoli qilib, uni har bir o'quvchi qalbiga yaqinlashtiradi.

Shuningdek, shoir ijodida ona obrazi alohida falsafiy yuk ko'taradi — ona nafaqat oilaviy, balki umummilliy va umuminsoniy muqaddaslik ramzi sifatida talqin etiladi. Ona tiliga bo'lgan mehr, ajdodlar merosiga hurmat, milliy urf-odat va an'analarni qadrlash g'oyalari ham shoir lirikasining muhim qirralaridan biridir. Bunday g'oyalar millatning o'zligini anglashi, tarixiy xotirasini saqlashi uchun mustahkam ma'naviy zamin yaratadi.

Muhammad Yusuf ijodidagi milliy qadriyatlar falsafasi, shu bilan birga, mehnatsevarlik, or-nomus, insof va diyonat kabi xalqimizga xos axloqiy tushunchalarni ham qamrab oladi. Bu jihat uning she'riyatini nafaqat estetik, balki chuqur axloqiy-tarbiyaviy ahamiyatga ega manbaga aylantiradi.

Shoir ijodida milliylik tuyg'usi yana bir muhim qirra — xalq og'zaki ijodi va mumtoz adabiyot an'analarga hurmat orqali ham namoyon bo'ladi. Muhammad Yusuf she'rlarida xalq maqollariga, an'anaviy obrazlarga, mumtoz shoirlarimiz

ijodiga xos ohang va uslubiy unsurlarga tez-tez murojaat qilinishi, uning ijodini o'zbek adabiy-madaniy merosining uzviy davomi sifatida baholash imkonini beradi. Bu esa talabalarda nafaqat bugungi kunga, balki o'tmish merosiga ham hurmat tuyg'usini shakllantirishga xizmat qiladi.

Milliy qadriyatlar falsafasining yana bir muhim jihati — shoir ijodida oilaviy qadriyatlarning yuksak ma'naviy timsol sifatida talqin etilishidir. Ota-ona hurmati, farzandlik burchi, oilaviy totuvlik kabi mavzular Muhammad Yusuf lirikasida alohida iliqlik va samimiyat bilan ifodalanadi, bu esa millatning ma'naviy-axloqiy negizini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuminsoniy g'oyalar: insonparvarlik, ishq va hayot falsafasi

Milliy qadriyatlar bilan bir qatorda, Muhammad Yusuf she'riyatida umuminsoniy mavzular — sevgi, ayriliq, sog'inch, hayotning o'tkinchiligi, inson taqdiri kabi ekzistensial masalalar ham chuqur falsafiy talqin topgan. Shoir lirikasidagi ishq mavzusi shunchaki shaxsiy kechinma emas, balki insonning ma'naviy poklanishi, hayotga bo'lgan muhabbatining ifodasi sifatida namoyon bo'ladi.

Shoir ijodida hayot va o'lim, vaqtning beqarorligi, insonning o'z qadrini anglashi kabi mavzular ham muhim o'rin tutadi. Bu g'oyalar millatidan, kasbidan qat'i nazar, har bir insonga tegishli bo'lgan umuminsoniy tuyg'ular bo'lib, ular orqali o'quvchi o'z hayotiy tajribasi, kechinmalari haqida chuqurroq mulohaza yuritish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ayni shu jihat — milliylik bilan umuminsoniylikning uyg'unligi — Muhammad Yusuf she'riyatini nafaqat o'zbek, balki keng ma'noda insoniyat qadriyatlari tizimiga mansub badiiy hodisa sifatida baholash imkonini beradi.

Shuningdek, shoir lirikasida do'stlik, sadoqat, vafo kabi insoniy munosabatlarning yuksak namunalari ham katta o'rin tutadi. Bu mavzular orqali o'quvchi nafaqat estetik zavq oladi, balki insonlararo munosabatlarda halollik, sadoqat va mas'uliyatning ahamiyatini his qiladi. Bunday tuyg'ular har qanday

jamiyat, har qanday davr uchun umuminsoniy qadriyat sanaladi va shu bois ular millat yoxud kasb-koridan qat'i nazar, barcha o'quvchilarga baravar ta'sir ko'rsatadi.

Muhammad Yusuf ijodidagi hayot falsafasi, ayniqsa, insonning o'z umrini mazmunli o'tkazish, har bir daqiqaning qadriga yetish g'oyasi bilan uyg'unlashadi. Bu g'oya zamonaviy tez sur'atli hayot tarzida yashayotgan yosh avlod, jumladan, kelajakda turli sohalarda faoliyat yurituvchi mutaxassislar uchun ham katta amaliy-falsafiy ahamiyat kasb etadi.

Ushbu qadriyatlarning nofilolog talabalar tafakkurini boyitishdagi o'rni

Nofilolog talabalar, ko'pincha, o'z mutaxassisligi doirasidagi aniq fanlarga (matematika, fizika, kimyo, iqtisodiy nazariyalar va h.k.) ko'proq e'tibor qaratadilar, bu esa ularning gumanitar-badiiy tafakkuri rivojlanishida ma'lum bir bo'shliq yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Muhammad Yusuf she'riyatidagi sodda, ammo teran falsafiy mazmun bunday bo'shliqni to'ldirishning samarali vositasi bo'la oladi.

Milliy qadriyatlar falsafasi orqali talabalarda vatanparvarlik, ma'suliyat, ona-Vatanga muhabbat tuyg'ulari mustahkamlansa, umuminsoniy g'oyalar orqali ularda insonparvarlik, mehr-oqibat, hayotga nisbatan falsafiy-tafakkuriy munosabat shakllanadi. Bu ikki jihatning uyg'un singdirilishi natijasida bo'lajak mutaxassis nafaqat o'z kasbi bo'yicha bilimli, balki ma'naviy jihatdan ham yetuk shaxs sifatida shakllanadi.

Har bir kasb-hunar sohasi o'ziga xos axloqiy-professional talablarga ega: shifokordan mehr-shafqat va bag'rikenglik, muhandisdan mas'uliyat va aniqlik, iqtisodchidan halollik va adolat talab etiladi. Muhammad Yusuf she'riyatidagi milliy-umuminsoniy qadriyatlar mana shu kasbiy-axloqiy fazilatlarning ma'naviy zaminini tashkil etadi, deb aytish mumkin, chunki vatanparvarlik, insof, mehr-oqibat kabi tuyg'ular har qanday kasbiy faoliyatning ham asosiy mezoni bo'lib xizmat qiladi.

Amaliy jihatdan, ushbu qadriyatlarni singdirish uchun she'rlar asosida munozara darslari tashkil etish, talabalarga "Men uchun Vatan nima?", "Milliy va umuminsoniy qadriyatlar mening kasbiy faoliyatimda qanday aks etadi?" kabi mavzularda insholar yozdirish, guruh loyihalari orqali shoir ijodini zamonaviy hayot bilan bog'lash samarali natija beradi.

Bundan tashqari, talabalar bilan "qadriyatlar xaritasi" uslubidan foydalanish ham samarali bo'lishi mumkin: talabalar Muhammad Yusuf she'rlarini o'qib chiqib, ularda aks etgan qadriyatlarni "milliy" va "umuminsoniy" ustunlarga ajratib, so'ngra ularning o'zaro bog'liqligini izohlab beradilar. Bunday mashg'ulot talabada tahliliy fikrlash bilan bir qatorda, qadriyatlar tizimini yaxlit anglash ko'nikmasini ham shakllantiradi.

Shuningdek, tarbiyaviy tadbirlar — adabiy kechalar, she'rxonlik musobaqalari, "Muhammad Yusuf va zamonaviy yoshlar" mavzusidagi davra suhbatlari kabi tashkiliy shakllar ham nofilolog talabalarning shoir ijodiga, demak, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, Muhammad Yusuf she'riyati milliy va umuminsoniy qadriyatlarning nodir uyg'unligini o'zida mujassam etgan badiiy hodisa bo'lib, u nofilolog talabalar tafakkurini boyitishning muhim vositalaridan biri bo'la oladi. Shoir ijodidagi Vatan, ona, ishq, hayot falsafasiga oid g'oyalarni har qanday soha talabasi tushunarli va yaqin tarzda qabul qila oladi.

Shu sababli, oliy ta'lim tizimida nofilolog yo'nalish talabalariga mazkur qadriyatlarni singdirishda Muhammad Yusuf ijodidan izchil va tizimli foydalanish zarur. Bunday ish nafaqat talabaning badiiy-estetik didini yuksaltiradi, balki uning fuqarolik pozitsiyasi, milliy g'urur tuyg'usi va insonparvarlik qarashlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu esa, o'z navbatida, yaxlit barkamol avlodni

tarbiyalash borasidagi umumdavlat vazifalarini amalga oshirishga muhim hissa bo'lib qo'shiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasida ma'naviyat va ma'rifat sohasidagi davlat dasturlari va me'yoriy hujjatlari.
2. Muhammad Yusuf. Tanlangan asarlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.
3. Sharafiddinov O. Adabiy jarayon va zamonaviylik. – Toshkent: Fan, 2004.
4. Qosimov B. Milliy uyg'onish: jasorat, ma'rifat, fidoyilik. – Toshkent: Ma'naviyat, 2002.
5. Nazarov B. Oliy ta'limda adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.